

Tábor Béla három írása¹

Feljegyzések Kafkáról

Franz Rosenzweig azt írja: nem ismer még egy olyan könyvet, amely annyira a Bibliára emlékeztetné, mint a „Schloss”. És ez valóban így van: a biblia metodológiai esszenciáját tartalmazza. Mindkettőre az a jellemző, hogy minden, amit elmond, a legapróbb részletekig vonatkozásban áll Istennel. A klerikális dogmatizmus ott hamisítja meg a bibliát, hogy ezt nem veszi észre és mindent, ami a Bibliában van, abban az értelemben tekint isteninek, hogy az isteni akarat közvetlen kifejezője. Ez a moralizmus pedig éppen antibiblikus. A Biblia tartalma alapján csak abban az értelemben pozitív, hogy Istennel való vonatkozást fejez ki, ezen belül ez a vonatkozás a negatívumok teljes skáláját tartalmazza.

A „kastély”: az élet értelme.² – A per: K. élete értelmének kutatása, „kinyomozása”. K-t letartóztatják: „elfogja” a kérdés, ettől a pillanattól fogva irritálja a kérdés, hogy mi az ő életének értelme. Az élet értelme (illetve maga a kérdés, a kérdés tere) első sorban (vagy csak?) „lomtárakban”, mosókonyhákban etc. kereshető, mert minden tárgya életének csak arra szolgál, hogy elleplezze, eltakarja, láthatatlanná és hallhatatlanná tegye ezt a kérdést. A vesszőzésről szóló jelenetben az őr így mentegetődik: „csábított a maga finom fehérműje, persze, hogy az öröknek tilos így eljárniuk, jogtalan volt, de hagyomány, hogy a fehérmű az öröké, mindig így volt, higgye el nekem; s ez érthető is, mert *mit is jelenthet* az ilyen holmi annak, akit az a szerencsétlenség ér, hogy letartóztatják?” „A per”-ben ilyen értelemben benne rejlik a polgári életforma meghatározása és kritikája is: polgári életforma az az életforma, amelynek egyetlen tartalma az, hogy kerülje az élet értelmének kérdését. „Középlét”: a kérdés elől való bujkálás, menekülés életformája. Ezért van az, hogy K. a bankban továbbéli régi életét, ott nem érzi az irritáló kérdést. (Polgár: saját létének apparátusa fontosabb számára, mint saját léte. A nyárspolgári létforma gyanútlanága: hogy ez az apparátus csak felhasználható, de nem használ fel minket.)

Persze azt, hogy „az élet értelme”, fogalmazhatjuk így is: „Isten”. És azt, hogy „a kérdés elfogja”, „letartóztatja”, irritálja K.-t, a pszichológia „neurózisnak” nevezi talán. Kafka módszere annak a kiaknázásából áll, hogy minden „tárgy lét” tér- és időbelisége mögött még egy tértelen és időtlen dimenzió is rejlik, ahol minden „tárgyi létező” ugyanannak a történesnek kissé Próteusz-szerű, relatíve szuverénül kezelhető szimbólumává válik: lebontó és lebontható funkciójává. „A sorskelléktár!”

A „rejtett dimenzió”³, a „letartóztatás” (= a kérdés elkerülhetetlenné válásának) funkciója

¹ {Tábor Béla jegyzeteiből összeállította Surányi László. Szerkesztette Horváth Ágnes, Surányi László és Tábor Ádám. Tábor Béla megjegyzései zárójel nélkül szerepelnek, minden más megjegyzés {} között.}

² Lásd az itt közölt harmadik írást is.

³ {Részlet Tábor Béla *A szimbólum válsága* c. kéziratából:

A rejtett dimenzió iránti érzék (és nem a *rejtettség* iránti érzék) fokozódó elvesztése jellemzi a modern kort, és ez a szimbólum több évszázados devalválódásának (a mítoszomlásnak) betetőzése. A rejtett dimenzió létezésének feltételezésében az újkor agnoszticizmust lát. Ez azonban tévedés. A rejtett dimenzió nem azt jelenti, hogy határt szab a megismerésnek; épp ellenkezőleg: *határtalan* megismerést tesz lehetővé. A rejtett dimenzió minden ráirányuló megismerő erőfeszítésre feltárul, de úgy, hogy a létezés újabb rétegét érzékelteti rejtettként. A rejtett dimenzió ellentéte a létezés egészéből kihalított, elkülönített, elszigetelt dolog; a rejtett dimenzió maga az *Egész*: úgy írható le képszerűen, mint az a pont, amelyből minden jelentkező szétsugárzik: a jel-jelen-jelentés-jelentőség adó. A mítosz (a szimbólumokba foglalt intenzitás) erre a rejtett dimenzióra koncentrál; ugyanolyan egyoldalúan, mint a modern kor a rejtetlenre. (Heidegger tehát téved, amikor a preszókratikus kor jellegzetességét a létezés rejtettségében látja. Ebből csak annyi igaz, hogy a mitikus kor előtt rejtetlen volt a rejtett dimenzió rejtettsége.)

például a két őr is, akit megvesszőztek. Kafka szürrealisztikus módszere, hogy a rejtett jelzettet keveri a jelekkel (pontosabban: rejtettségből egy-egy pillanatra felvillantja a jelzettet és ezt a megjelenő rejtett jelzettet keveri a jellel – talán ennek konzekvenciáját viszi ad absurdum Matthieu „jeltelenítése” –), mert célja éppen az, hogy kétségbe vonja a jelek jelző funkcióját (ami csak más kifejezése annak: a polgári létforma *értelmét!*): szerinte a jelek nem arra szolgálnak, hogy jelezenek, hanem éppen ellenkezőleg: arra, hogy elfedjék, felismerhetetlenné tegyék a jelzettet, s a jelzethez nem a jeleken keresztül, hanem a jelek ellenére, a jelek lebontása útján lehet eljutni. (De míg a szürrealizmus montázs-módszere csak tégláira bontja a jelrendszer épületét, hogy kikísérletezze, mennyiben válnak jelzőbbekké más elrendezésben [és a rejtett jelzett felvillantásával tagolva], addig a tasizmus elveti, „cseppfolyósítja”, „herakleítizálja” a jelek összességét, vagyis minden jelet elvet, illetve minden megkülönböztetését a jeleknek a jelzettől. Így a tasizmus talán úgy is felfogható, mint a jelenség-lényeg dualizmus radikális tagadása a képzőművészetben – tehát Nietzsche és gnózis! – de az illúziója mintha inkább az volna, hogy a *lényegben* oldja fel a jelenséget, nem a jelenségben a lényeget.)

Tehát: a két őr megvesszőzése, illetve „Franz véletlen fellökése”: kivetítő gyűlölet (agresszió) az ellen, aki az irritáló kérdést közvetíti. „Isten ostroma”: itt a „ostort” ostromozzák meg (illetve ostromoztatja meg K.)

A vesszőzés: „kivetítés”, „bűnbak”. Karinthy sakknovellája: „Allah mindig küld valakit, aki megadja (vagy akinek megadhatom) az aranyat!”

Pongs⁴: „A kapuőr gyerekes statisztává válik, aki a Törvény belsejét egyáltalán nem ismeri, maga is 'megtévesztett', mert a vidékről jött emberrel ellentétben semmit nem érzékel a fényességből.” Ez nagyon természetes. Mert a kapuőr az „ellenállás”, amely éppen a felejtésekből, önmegettévesztésekből akumulálódik.

Kafka megoldásai minden síkon keresztülmennek, éppen a jelbontás és a jelek szuverén átcsoportosítása következtében; ezért például „A kastély” mögött zsidókérdés is található, „A per”-ben pedig pszichoanalízis óra.⁵ (Az útbaigazító férfi és a lány [= Vater- und Mutterprinzip], illetve a „görnyedt emberek” [= „páciensek”] a törvényszéken.)

„A küldönc”, „a szolga” (Barnabás etc): a „sors küldönce”, illetve az a sorsszerű találkozás, amely összeköti a sors-szöveget a sors értelmével. Mert vannak a sorsnak mozzanatai, amelyek túlmutatnak a sorson (vö. „arché” szerepét betöltő létezők!), és ha sikerül megragadnunk, túlvezethetnek rajta. Személyek és események egyaránt.

A Kafka-problémához

Feltétlenül szükséges-e, hogy a regényíró valamilyen ponton azonosítsa saját értékelését azzal az értékeléssel, amely valamelyik hősében megtestesül? Nem a „tartalom” bálványozása-e ez a követelmény, nem a művészi hitelességet sugárzó „forma” bagatellizálása-e? És nem ebben a bagatellizálásban rejlik-e leginkább a léthez való viszony hasadása, az „abszurd” axiomatizálása, a nihilizmus, a fénytelenység, a „labirintus”? Mert hiszen ennek a bagatellizálásnak a művészet, a művészi hitelesség iránti radikális bizalmatlanság a feltétele: annak a kétségbevonása, hogy a hiteles művészet a maga rejtett centrumában a lét pozitív aszimmetriájából, az „igen” túlsúlyából táplálkozik.

A rejtett dimenzió – a dolog ellentéte –: a személyiség.

Az utolsó gondolathoz vö. „Csak az a szó megszólító, hiteles, személyes, ahol a kimondott szóval vele zeng a rejtett fedezete is. A 'személy' mint a 'megszólíthatóság a másikban' erre a rejtett fedezetre utal: a gyökérre. ...

A rejtett gyökér: a személyiség.” Részletesebben lásd Tábor Béla, [Az eredeti felejtés és a szó primátusa](#), Új Forrás, 2019/7.}

⁴ Hermann Pongs, *Dichter des Labyrinths*, Rothe, Heidelberg, 1960.

⁵ Kafka „raszterei”: a „Prozess”-ben a pszichoanalízis, a „Kastélyban” a zsidó asszimiláció.

Auschwitz – Kafka diadalútja – a zsidókérdés spirituális, tehát döntő aktualizálódása a II. világháború után! Kafka és a próféták.

A másik, ezzel összefüggő kérdés: vajon harmonizálnia kell-e a műnek a művész – akár egzisztenciálissá mélyített – magánéletével, pszichológiai drámájával, naplószerűen lerögzített „tényeivel” – ha ezt a harmonizálást egyszerű tükrözésként értjük? Nem inkább a „doxa” és „teória” viszonyában van-e ez a kettő? Nem képzelhető-e el, hogy az író „naplójával” szemben mélyebb, igazibb tükrözése felfogásának maga a mű? Hogy koncentráltabban, tisztábban, egyértelműbben igaz?

Az axiomatizációs kutatás öt pillére

Isten (és így a szellem) létezését *játszani* nagyon jó és megnyugtató. A krízis, amellyel meg kell birkózni, akkor következik be, mikor szemtől-szembe kell állnunk a létezésével. Ez a krízis Kafka „kapuőre”: aki nem ijed meg tőle, eljuthat eddig a létezésig. Vö: „Játék is lehetne, de nem az”: a szellemi egzisztencia jellemzője. A szellem a kezdetté avatott játék.

A pap a „kapuőr” legendáról: „Valaminek a helyes értelmezése és ugyanannak a dolognak a félreértése nem zárja ki teljesen egymást.” Az irónia: önfellazítás igénye a legszemélyesebb kérdéseknél, vagyis az axiomatizációs kutatások egzisztenciális-ismeretelméleti feltétele. Az axiomatizációs kutatás öt pillére:

- 1) Abszolút paradoxon
- 2) Abszolút irónia
- 3) A félreismerhetőség mint minden személyes reláció feltétele
- 4) A személyi autoritás mint az igazság végső instanciája⁶
- 5) Novalis: „A külső a titok állapotába átvett belső”.

⁶ Vö. „Az igazság differencia specifikája az autoritás, és konkrétan: az autoritások hierarchiája. Ez a hierarchia egyben az igazság hagyománya. Maga a közösség egyébként már maga is autoritások hierarchiája; aki minden ilyen hierarchián kívül marad, kirekesztette magát minden közösségből: megszólíthatatlan és megszólításra képtelen. – Az abszolút személyi autoritás és abszolút közösség határesetei definiálják az igazságot. Relatív személyi autoritás és relatív közösség realitásai határozzák meg az evidenciát.” Tábor Béla, [A rendszerezés gyökere](#), in *uő*, *Személyiség és Logosz* (a továbbiakban: *SzÉL*), Balassi, 2003. 189. {A paradoxonról, a félreismerhetőségről és a Novalis-idézetéről lásd a következő írást.}

A személyiség felismerhetősége

A krisztológiai alapkérdés: a személyiség felismerésének kérdése

Az Ótestamentum láthatatlan istene a művészetben a képtilalmat jelenti. A krisztológia látható-láthatatlan istene: a rejtettség problémájának centrumba kerülését!

Az Ótestamentum annak a drámának a története, amelynek cselekménye így jellemezhető: a zsidó nép újra meg újra félreismeri Isten irányító akaratát a történelemben. Az Újtestamentum annak a drámának a története, ahol a cselekmény: a megjelenő személyiség fel nem ismerése.

Pascal: „Jézus Krisztus valóban rejtőző Isten; nem fogják felismerni, nem gondolják, hogy ő az; a botránkozás köve lesz”.⁷ A krisztológia a személyiség-egyéniség probléma centrumba állításával – ami egyben a *rejtettség* kérdésének centrumba állítását jelenti – az identifikációs drámának (vagyis magának a tragédiának) legszenvedés-telibb problémáját – tengelyét! – éli át: a „félreismertség” és „félreismerés” (non-identifikáció) problémáját. „Ontológiaiag” ez a létezés dramatikus értelmének végső keresztmetszetére utal. Teremtés, bűnbeesés és megváltás ebben göccsösödik: a teremtés úgy fogalmazható, mint az eredendő azonosság (identifikáció), a bűn mint dezidentifikáció, a megváltás mint re-identifikáció. A „káosz” problémája itt a dráma középső felvonása.

Az Ótestamentum (Nazianszoszi Szt. Gergelyen orientálódva?) úgy fogható fel, mint a lét drámája az „Atya”, illetve a teremtés aspektusából kiindulva; az Újtestamentum a lét drámája a „Fiú” – és bármilyen paradoxul hangzik: a bűn – aspektusából kiindulva (keresztre feszítés, dezidentifikáció, mert a feltámadás, mint H. Wagner⁸ utal rá, az Újtestamentum legitikusabb víziója). A harmadik, a re-identifikáció, a „Szent szellem” aspektusa horizont marad egy új kor számára.

A marxizmus legmélyebb tartalma, a defetiszálás, a személyi viszonylatok felfedezése a dologi viszonyok mögött, az új kor prológusa: aktuálissá teszi a re-identifikációt – a maga korszerű lehetetlenségével együtt! Ez a lehetetlenség az új kor titanizmusával és titanisztikus naivitásával függ össze: azzal az előítélettel, hogy az eredeti azonossághoz a vetköztetés az út (= „meztelen istenek”, pszichológia, mítoszbontás!)

Ez az előítélet az ősparadoxonnak: a személyiség és egyéniség ellentmondásos azonosságának fel nem ismerésén alapszik. Mert az egyéniség maga már a személyiség „ruhája”. („Paradoxon” önmagának minden olyan fogalmazása, amely az érzékenységek nívi közötti szakadékot beleszővi önmagába – így válik szenvedéllyé! Ebből fakad a „rejtőzés” problémája!) Az egyéniség már maga a novalisi „Äussere” (külső), amely az „in Geheinzustand überführte Innere” (a titok állapotába átvezetett belső).

A „meztelenítő rejtetlenítés”: formátlanítás. Mert a forma maga olyan „ruha, amely úgy mutat, hogy rejt” – és „úgy rejt, hogy mutat.”⁹

⁷ {Blaise Pascal, *Gondolatok*, ford. Pődör L., Gondolat, Budapest, 1978. 319-20. „Que disent les prophètes de J.-C.? qu'il sera évidemment Dieu? non mais qu'il est un Dieu véritablement caché, qu'il sera méconnu, qu'on ne pensera point que ce soit lui, qu'il sera une pierre d'achoppement, à laquelle plusieurs heurteront, etc.” Vö. Kierkegaard *Tudománytalan utóirat* és *A keresztény hit iskolája* c. művei egyik középponti tételével: az igazság direkt módon nem közölhető, Jézusnak szükségképp úgy kellett megjelennie, hogy istensége felismerhetetlen legyen.}

⁸ Vö. Hermann Wagner, *Der Mythos und das Wort*, 74.

⁹ A forma modellje a „Zeug” síkján: a „tartály”. A forma a „külső”, ami a „belső” „tartalmazza” – de nem úgy, hogy a belső „bele van rögzítve”, hanem úgy, hogy *rejt*i a belsőt, a rejtettség, az önmagára mutató titok dimenziójába emeli. „Rejtettségével” együtt mutatja meg – vagyis szabadságával és a lét drámájában – az identifikációs drámában – elfoglalt helyével együtt. A forma: a helyé konkretizált tér. De nem maga a hely, hanem a tér a helyé konkretizálás pillanatában: annak a személyes pillanatnak a tükrözése, szignum, amely a teret helyé konkretizálja. Világosan látható a kapcsolat itt a krisztológiai alapprobléma és a forma között; a formának ezt a koncepcióját a forma krisztológiai

Kétféle megismerés – vetkőztetés és rejtetlenítés

Két ellentétes szenvedély: gondolkodás és kíváncsiság. A gondolkodás olyan kérdezés, ahol új identifikációs szintünket keressük. A kutató kérdéssel szemben a *kíváncsiság* nem fellazított válasz. A nem fellazító kérdés: kérdéseket tilt le. A kíváncsiság nem fellazított válasz: a kíváncsi nem vesz részt a kérdésben, nem azonos vele. A kérdése nem aleitheára, nem rejtetlenségre irányul, hanem meztelenségre. [A kíváncsiság nem az igazságra, nem a létre, hanem az attól elszigetelt „meg-törtétre” irányul.] A bűnbeesés mítoszában Ádám és Éva „mezteleneknek” érzik magukat, nem rejtetleneknek. A meztelenség külsőre redukált rejtetlenség, a rejtettség végesítése, „veräusserlichte”, „entfremdete” külsővé tett/lett, elidegenített/elidegenedett rejtetlenség, projekcióval helyettesített rejtetlenség. Aki a meztelenségét szégyelli, úgy érzi, hogy elvesztette a titkát, létének titokfedezetét, a végtelenség dimenzióját, azt a forrást, amiből szüntelenül új és új dimenziók fakadnak: az igazságát, ami végtelen rejtetlenedés, végtelen transzcendálás, végtelen transzformáció: ego = sum = via = vita = veritas. Ádám és Éva ehelyett külső rejtekhelyet keresnek, külső teret a létüknek: „elbújnak a kert fái közé”.

A rejtetlenítés és rejtetlenedés nem rejtetlenséget jelent; de mindenesetre ezt: megtalálni a rejtőzöt (rejtettet) rejtettségével együtt! (vö. Mítosz/Logosz; Nietzsche: „Moderne Tugend” modern erény).]

„Elrejtőztem, mivelhogy meztelen vagyok”: az az állítás rejlik mögötte, hogy a meztelen test mögött már nem rejlik semmi. Primitív materializmus. „Elvesztette titkait”. A jelző transzcendálás megtagadása, a jelnek mint jelnek a megtagadása, végesítése.¹⁰

Két ellentétes szenvedély: gondolkodás és kíváncsiság. A gondolkodás a rejtetlenre irányul, a kíváncsiság a meztelenre. Az egyik rejtetlenít, a másik levetkőztet. De a rejtetlenítés csak akkor különbözik a levetkőztetéstől, ha úgy történik, hogy relativálja hozzám képest a rejtettséget: ha maga is belép a rejtettségbe. A vetkőztetésnél azt akarjuk, hogy a másik adja fel rejtettségét. A rejtetlenítésnél mi lépünk be az ő rejtettségébe.

Amitől félünk: mindig az idegenség. Tehát mindig az, ami azonosságunkat veszélyezteti. Az ellenállás, ami az önmagunkkal való identifikáció útjában áll.

És egyben ez az a gravitációs góc, ami vonz azzal, hogy kihívja a cselekvésünket. (Félelem és vágy ambivalenciáját ez a mélyen rejlő identitás konstituálja.)

„Idegen valóság” mint a személyes viszony, az azonosulás feltétele! Személyes viszonyba csak azzal kerülhetünk, akit (és amit!) félreismerhetünk. É s olyan mértékben kerülünk vele személyes viszonyba, amilyen mértékben *nem* ismerjük félre.

A megismerés végső értelme az idegenség feloldása: a szeretet.¹¹

perspektívájának is nevezhetjük.

¹⁰ {„A meztelenség: az élőlény atomizáltsága. Körülötte az üres tér: a semmibe van beágyazva. Ruhája a semmi. A meztelenség tehát a magány. Ha a meztelenítést a végletekig folytatjuk, eljutunk az atomhoz az üres térben.” Tábor Béla, [Jegyzetek a Genézis első három fejezetéhez](#), in *Szél*, 234-240. Idetartozik A per K.-jának magánya a körülötte lévő, őt kedvelő és segítő nők ellenére. Nem tud szeretni. A szeretet *feloldja* az idegenséget, K. viszont azonosul az idegenséggel: K. és a két hóhér „olyan egységet alkottak”, amelyet „szinte csak élettelen tárgyak alkothatnak.”}

¹¹ {Hogy a szeretetnek megvan ehhez az ereje, ennek *alapja* Isten élete, amit Scotus Eriugenával kapcsolatban mint „*az önmaga számára áthatható és áthathatatlan* [azaz az idegenség és az idegenséget feloldó, a megismerő] *azonosságát*” írja le Tábor Béla, s amely szüntelenül megújuló „*örökös önteremtés*”. A szeretet és a megismerés is: örökösen teremti önmagát, csak így létezik. A személyes viszony értelme, hogy Isten életéhez visz közel, sőt abba avat be, de ez az „*idegen valóság*” drámájának megkerülhetetlenségét is jelenti. A fenti mondat – az őstörténeti alaptételek egyikeként – fogalmazza meg a dialogikus gondolkodói fordulatot az elidegenedés-kritika hagyományán belül. Lehetetlen „felszámolni” a társadalmi elidegenedést addig, amíg az elidegenedés társadalmi jelenségénél megállunk, és az idegenséget nem vezetjük vissza egzisztenciális

A szó első feltétele az energikus létezés

Azoknak a korszakoknak az egyikét éljük, amikor Isten jelentkezik az istenek mögött, vagy pontosabban: amikor Isten kivonult az istenekből és a maga meztelenségében jelentkezik – ezért olyan nehéz észrevenni, és ezért éljük a káromkodások és a pszichológia korát! (Herakleitizmus!) Szakrális és profán meztelenség.¹² A pszichológia a profán meztelenség tudománya és a meztelenség profanizálásának hideg szenvedélyéből fakad.

Ha Isten eldobta mezét, az emberek veszik fel, mert az emberek ruhája Isten ruhájának visszfénye szokott lenni és csak abban nem érzik magukat meztelennek: vagyis az igazsággal szemtől szemben állónak. Most azonban, hogy ne fázzanak (az igazságtól), az eldobott mezt magát kénytelenek magukra venni. Ez a hamis öntudat pótolja az elveszett biztonságérzetüket.

Isten kivonult az istenekből és a maga meztelenségében jelentkezik – ezért olyan nehéz észrevenni: ez egyben fontos adalék a modern művészet geneziséhez és megértéséhez is.¹³ A művészet mindig Isten köntösét ábrázolta – Isten mindenkori köntösét, vagyis azokat a lehetséges isteneket, amelyekben Isten egy korban jelentkezhet. Ma azonban, mikor Isten eldobta mezét és kivonul az istenekből, mit ábrázolhat a művészet? Ezt a szakrális meztelenséget, a jelentkező és észrevehetetlen igazságot kell ábrázolnia, ami túl van mozgáson és nyugalmon.

A szorongás ellenereje a szó

Az élet értelme (a jellemző tartalma) az a kérdés: mennyit, mit és hogyan tudunk jóvá tenni abból, amit elmulasztottunk. De annak, amit elmulasztottunk, ugyanaz volt a tartalma, mert arra is jellemző volt, csak egy régebbi mulasztásra vonatkozott a kérdés (aminek megválaszolását elmulasztottuk), és így tovább a végtelenségig: az ősbűnig, az egyéniségnek a személyiségtől való elszakadásáig, a soknak az Egytől való elszakadásáig – az Istentől való elszakadásig. Mindig ugyanaz az ősmulasztás reprodukálódik, csak más és más formába öltözve. Ezek a formák persze nagyon drágák nekünk, de tudnunk kell, hogy az alapvető lényeg, a mindig azonos, mindig reprodukálódó belső tartalmuk.

Minden betegség forrása vagy legbelső anyaga: a szorongás. A szorongás egyik alapmozzanata persze a halálfélelem, a halál tényének tudata és várása: ezért mondhatjuk, hogy az ember nem betegségben hal meg, hanem a halálba betegszik bele. Valójában persze mind a kettő igaz: ez a végesség *circulus vitiosus*.

A szorongás az az állapot, hogy az ember múlt és jövő, büntudat (mulasztás) és halálfélelem közé szorult, ez összeszűkíti léterét. De ez a kettősség már magában a büntudatban is megvan: mert ez a büntudatnak és a büntetéstől (a mulasztás következményétől) való félelem, illetve ennek a várása. [Schuldbewusstsein und Strafbedürfnis büntudat és büntetésszükséglet]

A szorongás lényege tehát az, hogy a jelen – illetve a jelenmező, vagyis a jelen mint izzó és sugárzó intenzitáscentrum: „Egy”, „örökkévalóság”, és ennek a centrumnak a sugárköre – tehát, hogy a jelen felbomlik múltra és jövőre: a pillanat idővé hígul. A hármas formában jelentkező szorongás (szorongásérzet, szomatizálás illetve szimptomatizálás és a létszint illetve energiaszint leszállítása)

gyökerére a személyiség-egyéniesség paradoxonban („A személyiséghez nem az egyéniség levetkőzése vezet”), és oda, ahol „a helyén van”: a személyes viszonyban, ami az áttörésén gyullad fel. *A szentség értelmezése c.* jegyzetében Tábor Béla még tovább megy, l. SzéL, 179skk., l.

http://lajosszabo.com/SZEL/01LEM_Biblicizmus.pdf }

¹² {Amit itt szakrális meztelenségnek nevez Tábor Béla, azt általában pozitív értelemben rejtetlenségnek nevezi.}

¹³ {És egyben Kafka megértéséhez is. K.-t, *A per* főszereplőjét „letartóztatják: 'elfogja' a kérdés” a maga tiszta formájában, nem „köntösbe” burkolva, így K. nem ismeri föl. „Ettől a pillanattól fogva irritálja a kérdés, hogy mi az ő életének értelme”, de nem keresi, hanem ő maga bújik öltönybe „finom alsóneműbe”, banki létbe a kérdés elöl. Ezért kell meghalnia. „Te dolgozol”, írja Kafka a barátjának, Max Brodnak, „én azonban magam égek”.}

egyetlen ellenereje: a szó, a logosz (a kérdés integrálása és energizálása). Ez az az identifikációs technika, amelynek segítségével a kis életet nagy létté transzformálhatjuk.

Valójában a majdani elmúlás – saját halálunk és másoké, akikhez azonosulási kötelékek fűznek – szimmetrikusan megfelel az elmulasztott múltnak, vagy a múltbeli mulasztásnak. Ugyanazt a jelenbe mutató kérdést szegezhetjük csak szembe vele: mit, mennyit és hogyan tehetünk jóvá belőle – előre, a jelenben. A lét titka: tudnunk kell *szervezetileg* élni az életet; ennek a szerkezeti életnek a végtelen gazdagságát egymást át- meg átszövő struktúradimenziók adják.

A pillanat idővé hígulásának, szétszóródásának abszolutizált alsó határértékét nevezik „semminek”. A „semmi” tehát úgy is felfogható, mint „*abszolút idő*”: mint olyan idő, amelyből teljesen kiesett a pillanat, mint olyan idő, amely elvesztette *minden* intenzitását. (Végtelen extenzió!) És ugyanígy: a „semmi” az „*abszolút tér*” is: olyan tér, amelyből teljesen kiesett a lét, olyan tér, amely elvesztette minden intenzitását (végtelen extenzió)! Vagy másképp: a „semmi” az abszolút *szótlan* létezés. Semmi az, amiből *teljesen* hiányzik a szó, a logosz: a transzcendencia *minden* formája – mert a transzcendencia *minden* formája már a szó valóságához tartozik. A „semmi” olyan idő, amelynek egyetlen tartalma önmaga abszolút ismétlődése: az abszolút tagolatlan, strukturálatlan. A semmiben mindig ugyanaz az egy ismétlődik tagolatlanul, vagyis „nem ismétlődik benne semmi” (a semmit a magyar nyelv csak önmaga tagadásával tudja szintaktikailag kifejezni!). A „semmi” annak az állapotnak az abszolutizálása, amely csak önmagával tudja kifejezni önmagát. A „semmi” az *abszolút* nárcizmus: *minden* transzcendáló mozzanat hiánya. Semmi: a teljes jeltelenség.

A „semmi” annak az állapotnak az abszolutizálása, amely csak önmagával tudja kifejezni önmagát: ez rejlik a mélyén annak, hogy a szorongás ellenereje a szó, a „semmi” megszólaltatása!

A nyelv ott kezdődik, ahol nem az állapot fejezi ki magát.

Állapot, amely csak önmagával fejezi ki önmagát: nem nyelv. A nyelv felmondása.

Minden nyelvi kifejezés egy állapot legyőzése, állapotszerűségének (vagyis tényleges vagy fenyegető görcsének) feloldása. Vö. Fichte: „Jeden Zustand zum Gegenstand einer Reflexion zu machen.” Minden állapotot reflexió tárgyává tenni.

„Megszólíthatóvá tenni” tehát annyit jelent, mint állapotát (állapotszerűségét, görcseit) feloldani, „bekapcsolni az áramkörbe”!

„Minden szó a nyelv folytonos értelmezésében él – áramlik. Csak nem szabad kiszakítanom a nyelv áramlásából, nem szabad megállítanom ezt az áramlást, és ha megállítottam, újra meg kell indítanom, vagyis eltávolítani útjából az akadályokat. Gondolkodni annyit jelent, mint éberrel figyelni arra, nem állítottam-e meg magamban a nyelv áramlását, ha megállítottam, hol és mi által állítottam meg és hogyan indíthatom meg újra ezt az áramlást. Ezzel is csak azt mondtam: tetten érni magunkban a szétszóródást.”¹⁴

A szó első feltétele: az energikus létezés

A szabadság a tehetetlenségi erővel szemben mutatja meg erejét. Megállni tudni külső erő nélkül, irányt változtatni külső erő nélkül (illetve ezek ellenére), megindulni tudni, sebességet változtatni tudni ugyanígy. Általában: szabadnak lenni annyi, mint kiszabadulni a newtoni tehetetlenségi törvény érvényességi köréből.

Tehát: a passzív eredet-átszivárogatás helyett eredeti problémákkal szembenézni. Nemcsak jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok, hanem nagyobb is.

Első: felkutatni, vagyis *kimondani* és ezzel megteremteni a szó forrásait és feltételeit.

A szó első feltétele: az energikus létezés (intenzifikáció). Az energia sohasem statikus. Az

¹⁴ Lásd SzéL, 251. Lásd http://lajosszabo.com/SZEL/Jegyzetek_Heideggerhez.pdf 2. oldal.

energia már magában a mindenkori energiaszint emelésére irányuló törekvés. Mindig ellenálló erőkkel szemben. (Ez a kettő maga a Wille zur Macht tartalma!) Az energia képlete: egyesítő erő contra szétszóró erők. (Présence és absence!) Ezen alapszik a szó terápiás ereje is (az egészség: önmagam egysége. Minden betegség végső lényege, horizontja a skizofrénia?)

Az absence rejtőzési formái: kitérés, fáradtság, felejtés (rejtőzési formák vagy megnyilvánulási formák?)

A szó feltétele: a confrontatio.

A szó dialektikája vagy circulus vitiosus: a szó feltétele az energikus létezés, viszont az energikus létezésnek is feltétele a szó. (Csak a szó tisztít, de csak a tisztáknak van szavuk!)¹⁵

A szó circulusa. Nyilván a dialógus oldja fel, az én-te viszony, az erősz! A circulus az önmegváltás képtelenségét mutatja.

Az igazság elválaszthatatlan az igazság keresésétől. (Grassi!¹⁶)

A szó tisztít, de csak a megtisztultnak van szava. A kérdés analóg az igazság keresésének kérdésével – vagy talán azonos vele? Ugyanaz a paradoxon jelentkezik benne. Az önmegváltás lehetetlensége és ugyanakkor mozzanatként való elkerülhetetlensége a megváltás aktusában, formálisan pedig az önmagára való alkalmazás problémája ugyancsak benne tükröződik. A kulcs: a szó paradox valósága, a szó mint rá-csengés, rezonancia!

¹⁵ Szenvedek, tehát vagyok. Lehet-e ugyanígy mondani: örülök, tehát vagyok?

¹⁶ {Ernesto Grassi, *Vom Vorrang des Logos*, Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1939.}